

Sz. M. E. felolvasó-ülése, 1917. 2. 62-63. F

felemelő közelségbe jutni a mindenséghez. Ezen ellenlétek dialektikáját oly egyetemes erővel érezteti Nietzsche, hogy hazáján kívül a franciákat is meghódította s a fellendülő francia filozófiai gondolkodásra rendkívül mély hatással volt. Németországban ma az ő szellemi fizionómiáján a merész gondolkodó vonásai helyett inkább a költő patoszáát fedezik fel s az irodalomtörténetírás a Zaratustrát mint tanító eposzt méltatja. Sas Andor.

MOZGALOM.

Galilei Kör.

A Galilei Kör január havi munkájának kiemelkedő mozzanata az az előadás volt, melyet e hó 31-én Jászi Oszkár tartott *A nemzetiségi kérdés újabb fejleményeiről* a régi képviselőház nagy termében. A természet és karzatait zsufolásig megtöltő közönség előtt, melynek soraiban a magyar főiskolai diákság százai mellett a nemzetiségi diákok is nagy számmal voltak képviselve. Jászi kifejtette a magyar polgári radikálizmus álláspontját mind a nemzetiségi kérdés általános vonatkozásai-val, mind aktuális jelenségeivel szemben s rámutatott a főiskolai diákság hivatására a kérdésnek a demokrácia és haladás irányában leendő megoldása körül. E program részletesebb megvilágítása és az ellenvélemények meghallgatása végett a Kör rövidesen vitaestét fog rendezni. — Az orvostanhallgatószakosztály II. félévi működését *Mándoky László A fiziológiára fontos elektrokémiai reakciókról* előadásával kezdte meg. *Flamm Sándor* két előadást tartott *Biológiai alapsfogalmak* címen. A gazdasági diákakció ügyében két tagértekezletet tartott a Kör, melyeken a legközelebbi teendőket beszélték meg s a munkát felosztották. A karácsonyi szünet alatt a vidéki tagok több helyen szemináriumokat tartottak és adatokat gyűjtöttek az egyházi adó elleni mozgalom céljaira.

„Mit tud a tudomány?”

A Sz. M. E. felolvasó-ülése.

A Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesületének január hó 14-én érdekes vendége volt. Az „Urak-kongregációjának” egy tagja vállalkozott arra a feladatra, hogy „a tudomány szem-

pontjából kimutassa azoknak a támadásoknak a jogosulatlanságát, amelyeket a szabadgondolkodók a tudomány nevében intéznek a kongregációk ellen.”

Az előadót, aki magát nem nevezte meg, nagy közönség fogadta, amely a majdnem kétórás felolvasást a legnagyobb figyelemmel hallgatta meg. Sajnos e helyütt csak nagy vonásokban vázolhatjuk a színes és érdekesítő gondolatmenetet, és arra bővebben akkor fogunk visszatérni, ha az, mint reméljük, nyomtatásban is meg fog jelenni.

Az előadó szerint a tudomány kiinduló pontja az, hogy „csak anyag van.” Az anyag szerkezetét vizsgálva az éther-elméletet kritizálja és arra az eredményre jut, hogy „a tudomány csak mozgásokról tud, de hogy mi a mozgás lényege, azt nem tudja.” Ezután rámutat arra, hogy a tudomány általán csak a dolgok „tulajdonságait”, csak a jelenségek „megnyilvánulásait” ismeri, de azt „ami azok mögött van”, azok „lényegét”, — nem ismeri. Így nem tudja mi van az „érzéklés”, az „élet”, a „tudat” mögött, s mi ezeknek a „lényege.” Ebből azt következteti az előadó, hogy a tudomány, amely, íme, semminek „a lényegét” sem ismeri, el kell hogy fogadja Isten létezését, amely szerinte épen a világ „lényegét” fejtli meg.

Az előadást követő vita során *Detre László* dr. med., egy. m. tanár csatlakozott az előadónak tudomány-kritikai fejtegetéseihez, azonban szerinte a tudomány és a vallás álláspontjai azon következtetésekben térnek el, amelyeket azokból levonnak. Míg az u. n. „vég-ok” ismeretlen volta nem akadályozza a tudományt a többi ok felkutatásában, addig a vallás álláspontja szerint ez felesleges, sőt kárhózas. Ilyen értelemben a szabadgondolkodók egysze-

rően a szabadkutatás elvét vallják, míg a vallás a kutatást korlátozni kívánja. Amennyiben az ismeretlen „vég-ok”-ot a vallás „Isten”-nek kívánja elnevezni, ezt szabadgondolkodó szempontból kifogásolni nem lehet. Hivatkozik Pasteur példájára, aki nagy tudós léte mélyen vallásos kedély volt. A kongregációkat tehát csak azért támadjuk a tudomány nevében, mert a vélemény- és kutatási szabadságot korlátozni kívánják.

Erdős Lajos dr. phil., tanár, arra figyelmeztet, hogy amiket az előadó mint a tudomány kritikáját előadott, nem a kongregációktól, hanem a tudománytól származik. Csak azon kérdésekre, amelyek a tudomány körén kívül esnek, lehet a vallás fogalmait alkalmazni, de azon problémák nagy része, amelyeket az előadó felvetett, nem tartoznak egyik körbe sem, azok *ül-problémák* (Mach), amelyek semmiféle „megfejtést” sem igényelnek. Ahol a tudomány is csak fellelésekre van utalva és találkozik a vallással, ott érvényesül azután azon fontos jelenség, hogy a tudomány sokkal türelmesebb más tanítások iránt, mint a vallás. És éppen ez a türelmetlenség az oka azoknak a támadásoknak, amelyek a tudomány nevében a kongregációkat érik.

Lőránt Jenő dr. műegyet. tanársegéd, a kérdés felállításához megjegyzi, hogy a kongregációkat többnyire nem a tudomány nevében, hanem egyéb, ide nem tartozó okokból szoktuk támadni. Igaz, a tudomány nevében is. Az előadó szerint a tudomány kicsinyli azt a lépést, amely az embert az állattól elválasztja. Kérdi erre, kinek van vajon nagyobb érdeme abban, hogy az emberiség ezt a lépést megtette, a vallásnak-e, avagy a tudománynak? Ezután Mach-ra hivatkozva cáfolja az előadó ismeretelméleti fejtegetéseit, amelyeket túlhaladottnak ítél. Szerinte erkölcsi bátorság kérdése, vajjon a vallás által nyújtott, ismert, dogmatikus világképet, avagy a tudomány által nyújtandó új, meg kialakuló világképhez fordulunk-e. Erkölcsi bátorság nélkül nincsen élő világnézet.

Végül Pölányi Károly dr. szerint a vallás és a tudomány viszonyainak a kérdése nem dönthető el vitában, eldöntötte azt az a szellem-történelmi folyamat, amelynek egyik fázisát a jelen előadásban látja. Egykor a tudomány

volt az, amelynek képviselői maguk is hitték a vallásban, amely megkívánta győzni a vallást arról, hogy új igazságai nem ütköznek bele a vallásba és azzal összeegyeztethetők (Galilei az inkvizíció előtt), majd jött egy idő, amikor egyenlő erőseknek érezték magukat (ez a tudomány és vallás összeegyeztethetlenségének korszaka), és ma a harmadik fázist éljük: amikor a vallás megkívánta győzni a tudományt, hogy tanításai nem ütköznek a tudományba és hogy azzal összeegyeztethetők. Mert a vallás ma maga is hisz a tudományban, mint egykor Galilei a vallásban. A második korszakra jellemző Pascal mondása, hogy a hit terén kárhózas minden újítás, míg a tudományban ne legyen tekintély. Kantot idézi, aki szerint azt, a mit a tudomány nem tudhat, azt tudni nemcsak lehetetlen, hanem felesleges is. „Egy szellemlátó álmai”. Reclam-kiadás. 67. l.

Amint egyrészt mélyebb megfontolás útján beláthatjuk, hogy a meggyőző és bölcséleti belátás a mi esetünkben lehetetlen, másrészt higgadt és előítéletmentesül való lélekkel azt is be kell látnunk, hogy az mellőzhető és felesleges. A tudomány — írja Kaut — hiu, mindenlefordaltságát szívesen a fontosság öltözetével díszíti fel és ezért itt is mindig azt halljuk, hogy a lélek szellemi természetébe való eszszzerű belátás a halál utáni létről való meggyőződéshez, ez pedig, mint indító oka az erényes életnek, szükséges. A nyegle kíváncsiság azt is hozzáteszi még, hogy az elköltözötték lelkének megjelenése mindezt tapasztalati módon is igazolhatja. De a valódi bölcsesség a lelki-egyszerűség kísérője és mivel nála a szív diktálja az észnek a törvényt, általában szükségtelenné teszi a tudakosság nekikészülődéseit, és céljaihoz nem szükségesek olyan eszközök, amelyeket emberi hatalom el nem érhet. Mit? Hát csupán azért jó erényesnek lenni, mert van egy más-világ is, avagy nem-e inkább azért részesülnek majd jutalomban e tettek, mert magukban véve jók voltak és erényesek? Hát nincsenek az emberi szívnek közvetlen erkölcsi előírásai és valóban ahhoz, hogy ők itten rendeltetéséhez képest megindítsuk, mindenképpen szükséges, hogy más-világnak feszítsük neki gépeinket? ... Ezért úgy tűnik tehát, hogy az emberi természethez és a tiszta

erkölcshöz méltóbb, ha a tulvilág elvárását a jóérzésű szív érzelmére, sem mint megfordítva, az ő jómagaviseletét a tulvilági reményére építsük. Az *erkölcsi hit* ilyen, és ennek az együgyűsége felülül a bölcsekedés találos kérdésein és csak ez méltó mindig és mindenkor az emberhez, mert ez mutatja neki közvetlenül igazi céljait. Bizzuk azokra, akik ráérnek ezeket a távoleső dolgokról szóló lármás rendszereket. Nekünk ezek valóban közönyösek és az ellenük vagy mellettük szóló érvek pillanatnyi látszata irányadó lehet talán arra a sikerre, amelyet az iskolák szemében aratnak, de nem dönthet az a derék sorsa felől. Nem adatott meg az emberi észnek olyan szárnyalás, hogy azokat a magas fellegeket is röptében szelhetné, amelyek előlünk a másvilág rejtélyeit eltakarják és azoknak a tudásszomjasoknak, akik olyan türelmetlenül követelnek felvilágosítást, azt az egyszerű, de nagyon közel felelhető választ adhatjuk: *Talán legjobb lesz, ha addig magukat türtőztetni kegyeskednek, amíg oda eljutnak.* De mivel tulvilági sorsunk amúgy is attól fog függeni, hogyan töltöttük be hivatásunkat ebben a világban, azzal fejezem be, amit *Voltaire* annyi hiábavaló iskolás-vitatkozás után végezetül az ő becsületes *Candide*-jének szájába ad: *Munkálkodjunk boldoguldsunkon, menjünk a kertbe és dolgozzunk.*

De ha lemegyünk a kertbe, — így folytatta *Póányi* — nem filozofálni, hanem dolgozni, ime, valami külti kezünkől a kapát, a tollat, a könyvet. Az egyház katonái nem engednek nyugodtan dolgozni a társada-

lom kertjében, — és itt, nem pedig a filozófiában, találkozunk mi szabadgondolkodók a kongregációkkal. Nem Istent támadjuk mi és e révén az egyházat, hanem az egyházat támadjuk, amely azután a vallásra hívogat, ez pedig az Isten fogalomra. Amikor a kongregáció a tudománnyal a tába száll, nemcsak az egyház egész politikai és gazdasági szervezetét hallgat, nemcsak az e mögött álló vallás történelmi és tétéles tartalmát veti el, hanem még az Isten-fogalmat is olyan üressé és semmitmondóvá teszi, hogy az rosszabb minden istentagadásnál. Az ilyen „isten“-ről, amely merő „ismeretlen vég-ok“, még az sem kérdezhetni „van“-e, vagy „nincs“-e, hiszen itt e szavak értelmüket veszítik. A vallás, amely az egyház világi céljai szempontjából csodát mondott, mindenáron, akármilyen százalékra is, de kiegyezést keres a tudománnyal. Megfelelkeznek arról, hogy a vallásos érzésnek valódi, élő tartalma van, amely ha nem „osztályérdek“ szolgálatában állana, a társadalom javára hajthatna hasznot. A helyes utat a vallás számára nem a „kiegyezés“ a tudománnyal, ami által épen lényegét adja fel, hanem az, hogy a maga módján teljesítse hivatását. — ha ilyet érez.

Az előadó rövid zárszava után az érdekes vita-ülés véget ért.

Selmecebánya.

A Szabadgondolkodók Selmecebánya Köre január hóban felolvasó ülést rendezett, amelyen *Júsi Oszkár* A nemzetiségi kérdés-ről tartott előadást.

A Szabadgondolat kiadóhivatalát január 1-től I., Krisztina-körut 81. szám alá helyeztük át. Ide küldendők az előfizetések és reklamációk. Lapunk szerkesztőségének címe továbbra is VI., Andrássy-ut 48., ahova a lap szellemi részét illető közlemények küldendők.

A szerkesztésért Póányi Károly felelős.

A B

Elvi állá
zal a keze
meghazud
kellene te
állapotokn
politikai ál
normalis v
Tisza Istv
okainak al
Tisza Ist
a jóhiszem
sével és a
meknek bi
ügyét, elér
lába alól a
a legnagyobb
lom megs
mely szer
A radik
zetiségekne
Tisza Istv
gépfegyver
és a sajtó
zők a nem
szinvonala
nem muta
monarchia
protektorai
egész orsz
rékosság s
rancsolnia
valamit te
ebben a
jog után,
lenül is jo